

SCOL'A ROMANA.

FÓIA PEDAGOGICA PENTRU INAINTAREA CAUSEI SCOLARE LA ROMANI.

Edata si redactata

cu concursulu Domniloru: Dr. **A. P. Alexi**, prof. gimn. in Naseudu, **V. Gr. Borgovanu**, prof. prep. in Gherl'a, Dr. **D. Barcianu**, prof. semin. in Sibiiu, **T. Ceontea**, prof. prep. in Aradu, Dr. **A. Gram'a**, prof. de teol. in Blasiu. **I. Lazariciu**, prof. prep. in Dev'a, **Gr. Pletosu**, prof. si catich. g. o. la gimn. din Naseudu, Dr. **P. Tanco**, directoru gimn. in Naseudu s. a. m. m.

de

Max. Popu,

prof. gimn. in Naseudu.

Vasile Petri,

prof. preparandialu em.

Apare in tóta Marti'a si costa pe 1 anu 4 fl., pe $\frac{1}{2}$ 2 fl. Prenumeratiunile sunt a se adresá la redactiune in Naseudu (Nassod, Transilvani'a).

Naseudu, 17-a Iuliu 1880.

Pentru inserate se raspunde de siru 5 cr. si tax'a timbrului câte 30 cr. de fie care publicatiune. Scrisori nefrancate nu se primescu, anonime nu se considera.

Folosulu fizice si metodulu ei de propunere in scól'a poporala.

Disertatiune tinuta in adunarea generala a „Reuniunii invetiatorilor románi din Tiér'a Bârsei“ la 5 Aprile 1879 in Brasiovu, de Ioanu Dariu, invetiatoriu la scól'a primara din Satulungu.

(Urmare.)

Cine se ocupa câtu de puçinu cu studiulu fizice, spiritulu lui 'si maresce neinctatu cerculu puterii sale, precum se intaresce si corpulu prin dese exercitii gimnastice. Pre langa acést'a este cu multu mai mare castigulu formalu alu inteligintiei si moralitatii copilului. Daca odata copilulu s'a dedatu cu observarea si scrutarea unoru si altoru fenomene, ce se petrecu in natura, va deveni cu timpulu mai atentu si le va intielege cu multu mai usioru, arete-se macar intr'o forma câtu de complicata. Ér' candu va fi castigatu unu interesu viu pentru studiulu naturei si schimbarile ei, atunci va aflá in ocupatiunea sa cu natur'a o distractiune folositoare si potrivita naturei lui; 'lu va ferí mai departe de trândavia si lene, cari tot-déuna au fostu impedatóre pe ori ce terenu de activitate, au fostu in sfirsitu o bóla grea a corpului si a spiritului. Tot-deodata îi va fi unu mijlocu preservativu in contra lipsei de cultura, carea face cá copilulu se-si afe locu de distractiune in petreceri si jocuri neertate, séu in cetirea unoru carti de ca-

prinsu alunecatoriu. In fine prin ocupatiunea seriósa cu natur'a capeta totu mai mare incredere in puterile sale, devine independentu in cugetare si liberu in lucrare. Acest'a este unulu dintre avantagele cele mai salutari, ce ni-le póte procurá preste totu studiulu naturei. Deci:

Studiulu naturei feresce pre elevu de lene si trândavia si-i desvólta inteleginti'a si moralitatea.

Pana aci am aretatu in liniamente generale influinti'a studiului fizicalu asupra desvoltarii formale; acum me voiu incercá a indigitá pe scurtu folosulu fizice din punctu de vedere materialu.

Tendinti'a timpului de adi pretinde, cá pre langa cultivarea spiritului se nu negligamu nici desvoltarea si cultivarea lumei materiale. Scól'a mai are pre langa altele de a ne usiurá lupt'a pentru esistintia séu de a ne procurá mai cu inlesnire mijlócele, prin cari se póte promová starea materiala, carea este tot-deodata o conditiune nedispensata a desvoltarii formale. Unu individuu, cá si unu poporu, lipsitu de starea materiala, este impedecatu in progresulu culturalu.

O multime de imbunatatiri de totu felu s'au facutu prin enormele descoperiri ale sciintieloru naturale, mai cu deosebire a fizice, cari au datu unu avêntu puternicu starii materiale si spirituale a vietii. Se luamu d.e. masinele de aburu — pe apa si pe uscatu. Mai antaiu

ele ne inlesnescu comunicatiunile, cá in timpul celu mai scurtu se ajungemu la unu locu anumu. Prin ele dara crutiamu din timpu, si noi scimu, ca timpul este banu. Si a doua imediatu dupa acést'a ne inlesnesce comerciulu si industri'a, cá partile de capetenia ale starii materiale; ba pre langa acestea ne promovéza tot-deodata si cultur'a spirituala. Cátu despre drumulu de feru in specie, lasu pre D. V. Alixandri se se pronuncie:

„Drumul de feru cu aripi de focu
„Duce lumini in ori ce locu,
„Si'n calea lui nasce belsiugu
„Si'n urm'a lui lipsele fugu,
„Drumul de feru unesce'n sboru
„Ori ce poporu cu altu poporu.“

Se luamu mai departe paratrasnetulu. Este deja sciutu, ca omulu se afla tot-déuna in lupta continua cu natur'a. Acést'a de multe ori intr'unu momentu prin felurite mijlóce 'lu despóie pe omu de totu ce are. Paratrasnetulu este unu mijlocu puternicu alu omului, cu ajutoriulu caruia, — in lupt'a s'a cu natur'a — este in stare se-i ia la momentu din mana una dintre cele mai puternice arme ale ei si astfelu s'o face sclav'a s'a.

Se ne indreptamu atentiunea la telegrafu! Cu ajutoriulu telegrafului, omulu ingajéza natur'a se-i póрте ideile si simtiemintele sale intr'o departare de dieci de mii Chilometri intr'unu timpu asia de scurtu, încátu abia 'si póрте imaginá omulu.

Dar' ce se me marginescu cu numai pre langa acestea? Se privimu numai masinele de totu felulu, sutele si miile de fabrici, cari tóте se baséza pre unele legi fizicale si alu caroru folosu e nedisputaveru, prin urmare de prisosu, cá se-lu mai amintescu aci. Tóте acestea suntu totu atâtea comori nepretiuite de avutii, prin cari se imbunatatesce starea materiala si spirituala a omului. Deci:

Pe bas'a studiului fizicalu s'au inventatu o multime de mijlóce, prin cari se póрте promová starea materiala si spirituala a omului.

Mai departe, cunoscéndu copilulu feluritele insusiri ale corpuriloru, pre langa altele 'si forméza si unu magazinu insemnatu de reguli igienice, spre a-si pastrá neatacatu tesaurulu celu mai scumpu alu vietii sale, adeca sanatatea. Asia d. e. cunoscéndu copilulu insusirile apei si

ale temperaturii, va sci candu e bine séu nu de scaldatu, care apa e buna de beutu si care nu, candu se póрте omulu usioru reef; tóте acestea si altele nenumerate si-le póрте procurá copilulu numai cu ocasiunea studiului fizicalu. Éta dara, ca:

Studiulu fizicalu este folositoriu si din punctu de vedere igienicu.

In fine, tieranii nostri, cá poporu agricultoriu, au lipsa de multe instrumente, cu cari se se póрта folosi, si fara cari n'ar poté efeptu' nimicu bunu pe terenulu agriculturii. Acele instrumente inse suntu facute de cele mai multe ori, — cum e vorb'a — cum a datu D-dieu. Vedi d. e. unu caru cu róтеle neproportionate, séu mai mari cá directiunea, in care lucra puterea, care trage carulu. Unu plugu dupa nici unu planu lucratu. Vedi o sapa cu códa strêmba intr'o parte. Vedi mai departe, ca incarca unu caru fara se tina contu de atractiunea pamentului si de punctulu de greutate. Vedi mai departe, ca nu scie manipulá cu pârghiele si alte multe nepractibilitati, cari impedece la totu pasulu posibilitatea promovarii rationale a agriculturii. Pe candu acela, care are numai o mica idea despre tóте acestea, care s'a ocupatu cáту de puțin cu studiulu fizicé, 'si insusiesce o multime de cunoscintie, cari la ori ce casu in asemenea intemplari îi potu fi folositóre. Éta dar', ca:

Studiulu fizicalu e folositoriu din punctu de vedere agriculturalu si economicu.

Dar' cadrulu acestui articolu este cu multu mai micu, decâtu cá se cuprinda intregu folosulu, ce provine din acestu studiu. Deci incheiu cu aceea:

Studiulu fizicalu latiesce si imbunatatesce artile, sciintiele, maestrúle, agricultur'a — c'un cuventu: bunastarea materiala si cultur'a generala a intregii omenimi.

Dupa ce am aratatu pana aci fóрте pe scurtu folosulu fizicé, cu deosebire in scól'a poporala, voiú trece la:

(Va urma).

O fapta démna de imitatu.

Crestinulu adevratu tine viéti'a acést'a cá unu depositu sântu séu cá unu daru pretiosu, ce-i este incrediutu de Creatoriulu si despre care va avé se dea odata séma. Tot-déun'a preocu-

patu de acést'a cugetare, elu nu cauta alt-ceva, dacátu se intrebuintieze bine acestu daru. Elu scia, ca viéti'a-i este data, cá se se intrebuintieze cu ea si se traga folosulu dintr'ins'a, precum cine-va i-ar' fi datu nisce bani cu dobânda, cá se-i intrebuintieze, daruindu-i numai fructulu loru, ér' capitalulu dupa unu óre care timpu... se-lu rentórca creditorului seu intactu. Cá se faca acést'a, crestinulu adevratu cauta totu mai multu de-a se apropiá de marginele perfectiunei fiintii lui, încátu 'i este permis de creatoriulu si n'are altu studiu mai seriosu decâtu studiulu virtutii si alu religiunei: „Tóte poruncile si preceptele religiunei, care o marturisesce, suntu intiparite pre inim'a lui cu caractere nesterse.“

Sciindu apoi crestinulu, ca poruncile si preceptele religiunei nu numai ca nu-lu oprescu, ba inca-lu îndémna anume, cá se intrebuintieze tóte mijlócele, care aru atêrná de elu, spre a face o viétiá placuta nu numai sie-si, ci si familiei sale, ba si semeniloru sei, elu nu vede alt-ceva in scopulu vietii, decâtu se practizeze virtutea, se ajute pre altii si se invetie — cum se dice: a murí bine. Elu privesce viéti'a acést'a cá o caletoria impreunata cu multe griji si pericole, dar' care in cele din urma are se-lu conduca in patri'a lui cea adevrata, in ceriu; elu se gândesce totdeun'a la ór'a de pe urma, candu are se se finésca acést'a caletoria spinósa si o astépta cá unu filosofu crestinu, nici dorindu-o, dar' nici temêndu-se de ea, cu o deplina supunere decreteloru prevedintiei. Sciindu in fine, ca avutiile si desfetarile acestei lumi nu-lu potu face deplinu fericitu, 'si vinde tóta averea si o da seraciloru, dupa principiulu sântei legi, ce i promite, ca facêndu acést'a, va avé comóra in ceriu. Totu preceptele acelei legi 'i dicu: „Nu ve adunati comóra pre pamentu, unde moliele si rugin'a o strica, ci ve adunati comóra in ceriu, unde nici moliele, nici rugin'a nu o strica si de unde furii nu o sapa si nu o fura.“ Ce a vrutu se dica sânt'a lege prin preceptulu acést'a? Nimicu alta, decâtu ca tóta sirguinti'a si tóta aplecareá omului de a-si aduná averi in lumea acést'a, e desiérta, e zadarnica, déca nu cauta, cá partea cea mai mare a acelei averi s'ó duca cu sine si dincolo de viéti'a acést'a, déca nu cauta

se-si adune comóra in ceriu: numai fapt'a cea buna, singura virtutea póte fi aceea parte a averii lui, care va remané prelunga elu cá unu sotiu nedespartitu, cá o avere eterna si-'n viéti'a ceealalta. Nu e avere, nu e o rola in lumea acést'a mai pretiuita si mai démna decâtu averea si rol'a omului virtuosu; dara nu cá a fariseului, pre care lumea 'lu credea de celu mai moralu, de celu mai virtuosu, precandu elu sub manti'a virtutii ascundea o fala, o îngâmfare si-o desiertaciune góla, erá unu omn virtuosu in forma, pe din afara, dar' in fondu nu erá alt-ceva, decâtu unu vanitosu, decâtu o fantoma. Nu este virtute fara motivulu iubirei nefatiarite contra fiintii'a cea mai inalta, fara o adevrata iubire a semeniloru sei si fara o sârguintia, perseverantia de a se perfectioná pre sine insusi spre-a se puté pune pre calea, care duce la destinatiunea lui. Totu ce ar' face omulu fara aceste motive cardinale, nu e virtute crestinésca.

Virtutea séu fapt'a cea buna precumpanesce tóte averile acestei lumi, precum a disu si filosofulu Plato: „Totu aurulu de deasupra si de sub pamentu nu sémena cu virtutea.“ Desi virtutea e prigonita, desi puçini punu pretiu pe ea, totusi numai acelé a aflatu secretulu si scopulu vietii, singuru numai acelé, care se nezuesce ne'ncetatu dupa ea si care cauta a o preface intr'o insusire propria a sa. Dar' omulu odata virtuosu nu se multiamesce numai cu aceea, cá elu singuru se fia virtuosu, ci unde póte, cauta se faca si pre altii virtuosu si fericiti. Numai asia virtutile si faptele cele bune ale omului voru remané o avere vecinica, unu sotiu nedespartitu si credintiosu pana dincolo, ér' aici a-mintirea si influinti'a loru asupra nóstra, ne voru servi cá unu faru conducatoriu pre oceanulu celu furtunosu alu acestei vietii, cá unu esemplu viu pentru ori-cine!

In 29 Maiu (10 Iuniu) a. c., adeca in diu'a Inaltiarii Domnului se implinise unu anu, decandu nisce fii buni perduse celu mai pretiosu tesauru, pe mam'a loru; unu anu se implinise, decandu comun'a nóstra Satulungu nu mai numerá intre cei vii pe un'a distre cele mai virtuóse femei si dela care avuse multe binefaceri in decursu de mai multi ani; unu anu, dicu,

se implinise decandu Dómn'a An'a Stoi'a nascuta C. Moldoveanu parasise acést'a viétiá spre a se duce la locul de odihna eterna, dupa-ce vetiuse 65 ani: 20 casatorita si 29 veduvita. Acést'a femeia atátu in decursulu tericitei sale casatorii, cátu si alu veduvei sale s'a distinsu prin calitatile si prin virtutile cele mai eminate, atátu cá sotia, atátu cá mama de familia, cátu si cá membra a acestei comuni. Prin purtarea ei cea afabila si atragatóre, prin consiliile ei cele bune, prin staruinti'a si prin nenumeratele binefaceri, cu cari contribuia la totu ce e bunu si salutaru pentru binele comunu, atrasese atentiunea intregi inteligentie din locu, ba si a altoru persóne demne din afara, care avusera norocirea a-o cunósce; asia ca devenise in urma cea mai stimata si mai pretiuita femeia din comun'a nóstra.

Multu respectat'a nóstra matróna, dupa-ce 'si vediuise pre toti fii bine norociti si bine asigurati, cadiendu intr'o bóla grea si prevediendu-si in urma finitulu, si-a intogmitu tóte cá o crestina adevérata, 'si-a facutu testamentulu de mórte si dupa ce tóte 'i erau bine cugetate si bine orénduite, a disu cá batránulu Simionu „Acum slobozesce pre rób'a ta...”

Dintre nenumeratele binefaceri, cu cari a contribuitu la binele comunu, fia-mi permis a amintí numai doue: 1.) A ajutat biserice'a din Cernatu cu mai bine de 100 fl. 2.) Prin testamentu a lasatu la fondulu scólei din locu 120 fl., pentru cari binefaceri ambele comuni nu o voru uitá nici odata.

Ceva mai multu: multu iubitulu si pretiuitulu ei ginere si distinsulu nostru directoru scolaru din locu Ioanu Dore'a, conscientiosu si urmatoriu fidelu alu virtutiloru crestinesci, de cari erá condusa sócr'a D-sale, a predispu, cá cátu va traí impreuna cu iubita i consórta, in fiacare anu se se faca parastasu in biserice'a vechia din locu, totdeuna in Duminec'a dupa diu'a Inaltiarrii Domnului, candu se voru impartí si haine intre copii cei seraci, dar' cu bune purtari, dela scól'a nóstra de din josu; ér' dupa mórtea D-loru promite a lasá unu fondu, din venitul caruia se se faca si de aici inainte parastasu si se se imparta haine dupa dispositiunea de susu pentru multu iubit'a D-loru mama, care atunci se va

vedé si-in statutele ce le voru lasá relative la acelu fondu.

Conformu dispositiunei amintite, Dumineca in $\frac{1}{13}$ Iuniu s'a si tinutu parastasu, care s'a finitu prin 2 cuventari acomodate scopului si prin distribuirea haineloru între copii.

Erá ceva placutu, Domniloru Redactori, cum poporeni priviau cu pietate si cu o mare curiositate la actulu acest'a, ce nu-lu mai vediuera sevêrsiéndu-se de nimenea in form'a acest'a; erá ceva placutu, cum copilasii 'si intindeau mânile spre a primí ofertele maritimóse din mân'a distribuitoriului!

Inca cate-va cuvinte se mai schimbam si am terminatu. Precum este sciutu, mai preste totu la poporul nostru domnesce rean'a datina, ca déca móre cineva, cu deosebire ómeni crescuti si cu ceva avere, se-i faca pomeni si inca pela noi pana la 7 ani. Cum se facu si cátu se speséza cu ele, credu ca nu mai e de lipsa s'o spuiu, de órece e in genere cunoscutu. Am fostu norocitu se me impartasiescu si eu in multe locuri si de multe ori din acele pomeni. Erá ceva curiosu pentru mine, cum babele si batránii, etc, 'i vedeam adunati din câte dóue trei sate, pareca ca au avutu scrisa poman'a pe revasiu, de au sciutu se vie. Teologu mare nu sunta, — o premitu inainte — cá se potu intielege, ce scopu potu avé acele pomeni in form'a, care se facu ele acum; eu de câte-ori am supusu lucrulu acest'a micului meu foru de judecata, de atâtea ori n'am pututu aflá nici unu scopu salutaru in elu si m'am miratu, pentru-ce mai e suferitu, ba pentru ce nu e combatutu si casatu. Nu me indoiescu, sciu ca voru fí multi de parere acést'a, sciu si aceea, ca nu e lucru usioru a desradeciná o datina cá si acést'a din poporul nostru; caus'a inradecinarrii ei o atribuiu mai multu pretiloru betrani si cu deosebire calugariloru, dar' totusi nu credu ca ar' fi imposibilu acum: dupa mine, voiesce si vei puté! Pentru mine pomau'a in form'a, care se face acum, e o calamitate in poporul nostru. Óre unde amu puté ajunge noi, déca din acei bani, cari se speséza pe acele pomeni, s'ar formá unu fondu pentru felurite scopuri filantropice! Se dicemu d. e. ca intr'o comuna se facu intr'unu anu numai 50 de pomeni, cu fiacare se dicemu

ca se speséza numai câte 20 fl., éta o suma de 1000 fl. si într'unu restimpu de 10 ani, éta unu capitalu de 10,000 fl; apoi interesele? Dar' calcululu acest'a va mai remânc multu timpu scrisu pe chârta si nu sciu, candu voiu fi fericitu se 'lu vediu calculandu-se in realitate. Dar' pana candu? !

Din incidentulu acest'a laudatulu nostru directoru I. Dorc'a, dupa-ce a judecatu maturu asupra acestui lucru, i-a prevenitu din câtu a pututu, si cá se nu mai fia si reposat'a scrisa pe revasiele acelora, cari cu câte dóne trei dile inainte de pomana 'si pregateseu stomachulu, cá se póta cuprinde mai multu; a facutu dispositiunea de sus, pre care o credu de cea mai nimerita de-o-camdata. Se intielege, prin acést'a nu s'a alteratu intru nimicu isvorulu de câstigu alu preotului.

Éta asiadar' aci unu mijlocu de-a da pomniloru o alta forma. Dea Dumnedieu, cá acestu csemplu se mai aiba multi imitatori si spriginitori, atâtu in comun'a nóstra, câtu si prin alte locuri, ér' aceia cari sunt pusi de-a pastorí turm'a lui Christosu, se desvólte mai multa activitate, si se fia cu mai multa atentiune si su-praveghere asupr'a ei! Voiesce si vei puté!

Satulungu, 5/17 Iuniu 1880. Dariu.

Ioanu Lemenyi.

(Schitia biografica dictata de elu insusi).

(Urmare.)

Acestu decretu primindu-lu, am gatatu o remonstratia la inaltulu craiesculu guberniu, care prin Escel. Sa l'amu promovatu scriindu, ca predecesorulu a potutu fi multiamitu folosindu pamenturile si fenatiile de Escel. Sa cumperate, dara acum Escel. Sa cá ale sale proprie luandu-le si dandu-le pre sém'a bisericeii, eu am remasu fora nici unu venitu si in Clusiu lipsa fiindu de parochu, acel'a trebue se aiba subsistentia. Dreptu care pricina me rogu de Escelenti'a Sa, cá acestu alu mieu recursu se binevoiesca a-lu promovalui la inaltiatulu imperatu. De unde a venitu intimatul la gubernia, cá negresitu se se mijlocésca de subsistentia parochului, la care guberni'a aratandu starea lucrului, precum orasiulu n'are deunde, nu vede altu modru, fora precum Escelenti'a Sa, candu a ziditu biserica, a trebuitu mai inainte se se grigésca de subsistentia parochului, si asia preotiesce se se intimeze Escelentiei Sale, ca precum pana acum le-a fostu hotaritu se fia spre folosulu parochului, de aici inainte spre acelu sfirsitu se le ingaduiesca, ci déca recurrentulu parochu

nu-i multiamitu, cá fundatoru volnicu este pre cine va socoti vrednicu, care a guberniei informatia mergendu la curte s'a si intaritu si a datu hotarire: *nulla dubitat Sua Majestas quin pius fundator, dum templum edificasset previe sollicitus fuerit de parochi subsistentia, prout e relatione nostri gubernii percipimus notabiles agros et foenata comparata et in usum parochi destinata fuisse, atque adeo dum civitas se legitimasset, mediis ad dotandum parochum destitutam, pius fundator in posterum etiam eosdem agros et foenata in usum concessimus sit, salvo antiquo jure si recurrentis serviter contentus non esset alium constituendi (Initio a. 1816).*

Acést'a hotarire eu intielegundu-o, am acceptatu urmarea, si dela gubernia tramitiendu-se la episcopia, nemicu despre dens'a nu m'au insciintiatu, ci eu tómn'a (1816) mergendu spre cumperarea vinuriloru la Hususeu, la Tauni cu acel'a privilegiu am datu visita Escelentiei Sale, si mergendu la D. Filipanu, canoniculu si secretariulu, 'mi disera: „O bata-te! bine ai facutu frate, acum se nu vii la noi, du-te acasa si-ti lucréza pamenturile“ caruia i-diseiu; cá „fiindu in vecini cuvenienti'a potesce se-i dau visit'a, du-te de me insinuéza, nu vréu se vorbescu de pamenturi.“ La acést'a 'mi respunse „scii calea, du-te déca vréi, eu nu te voiu insinúa,“ si asia sciindu eu rendulu prin paluta, am intratu catinelu in cas'a episcopului, catu nici se semtiésca, candu se deschide usi'a, si aflandu-lu scriindu, am statu langa usia (cá-i scieam firea) pana candu redicandu-si ochii dise: „servus“ (asia-i erá vorb'a). Atunci ducendu-me se-i sarutu man'a, disera: „Kérem az ezperes urat“ si-si retrasera mân'a si redicandu-se de pre scaunu 'mi disera: „Acum poti avé voia buna, cá ti-ai desbracatu biserica si te-ai imbracatu pre tine, tu ai fostu si juriste, sci cá intr'alu meu nici imperatulu nu poruncesce.“ La care eu cu umilintia i respunseiu: „Fórte me afli intristatu, cumea prin venirea mea ti-am datu privilegiu de intristare, eu nu am venitu pentru pamenturile acele, ci cumperandu vinu la Hususeu, cu cuviintia am socotitu, cá se fiu spre sarutarea mânei Escelentiei Tale. Volnicu esci Escel. Ta de a face cu ele ce voi vré (m'am facutu a nu sci de resolutia) va gríji Ddieu si de mine.“ Mai incolo Escel. Sa disera: „Ba tiene-le, da ti-oru fi tie amara pamenturile ale.“ Intrebá: unde esci saluitu,“ poruncira se-mi aduca cai in curte (erá sér'a spre nópte) se saluiescu in curte. Eu diseiu, cá canta se me dueu si tardiu, cá se nu mi-se faca paguba, la care respunsera: Ai tu omu, cu carale remái pre nópte aici“ si despre multe vorbindu la olalta, mai pre urma ai fi socotitu, cá nu a fostu nici o pricina intre noi. Amu cinatu, si dupa cina mi-am luat diu'a buna, cá fórte deminétia am pornitu dupa cara. Mi disera Filipanu: „Ti-amu spusu se te duci se le lucrí, du-te lucrá-le si le folosesc.“ Si asia viindu acasa, m'am apucatu de economia. Unu anu fura in arenda, si asia ogórale le rebonificaiu si asia incepuu economi'a. Totu 1816.

(Va urmá).

Invetiamentulul intuitiv in scól'a poporala.

De Ioanu Darius.

Cursulu I.

(Urmare).

b) Form'a si intrebuintiarea obiectelor din dormitoriu.

Patulu: 1. Patulu e facutu de mesariu din lemn. 2. In patu se pune paie séu saltea (strajacu nem.) de paie séu de lâna, etc. 3. Preste saltea se pune unu lintiolu (lepedeu ungur.) de pâanza. 4. La capu punemu o perina séu mai multe. 5. Pe deasupr'a ne coperimu c'o plapona, séu c'unu tiolu, séu c'unu straiu. 6. Ce se afla sub noi in patu, se numesce c'unu cuvântu ascernutu, ér' ce se afla preste noi, se numesce invalitóre séu coperemântu de patu. 7. Patulu servece, cá se dormimu séu se ne odihnîmu in elu.

Léganulu: 1. In léganu dormu copii cei mici. 2. Léganulu e patulu micutiloru. 3. Léganulu are dóue picióre incovaiate in form'a acést'a séu apoi e fora picióre si acatiatu de grinda. 4. Léganulu e facutu séu de mesariu din scânduri séu de impletitoriu din nuiele. Compara patulu cu léganulu.

La ce servece si din ce sunt facuti: pantofii, pepenele, stergariulu, etc.?

F. Podulu.

Podulu este partea cea mai de sus a casei, precum pivniti'a este partea cea mai de josu a ei. Preste podu e coperisiulu casei. In podu ne suimu séu pe trepte séu pe scara. Ce tieneti voi in podulu casei? Dar' voi? Dar' voi?

II. CURTEA.

Inaintea fia carei case este unu spatiu (locu) golu, acell'a se numesce curtea casei. Unele curti sunt spatióse, altele mai mici. Ingradita e curtea vóstra? Dar' a vóstra? Déca e curtea bine inchisa, sunt si obiectele din ea mai bine pazite. Ce aveli voi in curte? Dar' voi? Mai spune-mi si tu!

III. GRAJDIULU.

Precum sunt locuintie pentru ómeni, asia sunt locuintie si pentru animale. Locuintiele pentru ómeni se numesce case, cele pentru animale (vite) grajdiuri. Grajdiulu nu e tot-déun'a o zidire de sine statatóre, ci de cele mai multe ori e totu intr'unu rëndu séu totu sub unu coperisiu cu cas'a. Grajdiulu cá si cas'a inca are mai multe despartieminte. Intr'unu despartiementu sunt vacile, boii; intr'altulu caii, etc.

Pentru porci in cele mai multe locuri e facutu unu grajdiu mai micu anume pentru ei, care se numesce cocina.

Totu asia pentru gaini, ratie, gâsce, inca e facutu unu grajdiu micu, care se chiéma cotetiu.

A. Grajdiulu de vaci.

a) Numirea obiectelor din elu.

In grajdiulu de vaci se tinu: vaci, boi, vitiei si cu deosebire in timpu de iérna. Pe timpu de iérna vitele acestea se hranescu cu fenu, paie, otava, etc. Fiindu ca se nutrescu vitele cu acestea, de aceea se numesce c'unu cuventu nutretiu séu nutrementu de vite. De aceea:

1. *In grajdiu e nutrementu.*

Nutrementulu viteloru se pune de ordinariu in esle.

2. *In grajdiu este o esle séu mai multe.*

Fênu, otav'a, paie se punu in esle cu furc'a.

3. *In grajdiu este o furca.*

Vitele facu in grajdiu multu gunoiu.

4. *In grajdiu este gunoiu.*

Gunoiulu se rânesc si se scóte afara cu lopat'a, séu c'unu furcoiu.

5. *In grajdiu e o lopata séu unu furcoiu.*

b) Form'a si intrebuintiarea obiectelor.

Eslea: 1. Eslea e facuta din scânduri séu din gradele. 2. Eslea e lungarétia. 3. Din esle mânca vitele fênu, paie, otava etc. 4. Unele esli sunt asiediate mai sus, altele mai josu in parete.

Furc'a: 1. Furc'a e facuta din lemn. 2. Furc'a are dóue si câte odata trei córne. 3. Unele furci au córne de feru. 4. Furc'a are o códa lunga. 5. Cu furc'a luamu fênu, paie, etc. si le punemu in esle séu in altu locu.

Lopat'a: 1. Lopat'a e facuta din lemn. 2. Lopat'a are o códa mai lunga séu mai scurta si la unu capetu o fačia lata cá o tablitia. 3. Cu lopat'a rânimu in grajdiu si scótemu gunoiulu afara.

c) Asemenari si diferentie.

Lopat'a si furc'a.

a) *Asemenari:* 1. Si lopat'a si furc'a sunt unelte de grajdiu. 2. Si lopat'a si furc'a sunt facute din lemn. 3. Si lopat'a si furc'a au códa.

b) *Neasemenari:* 1. Furc'a are córne, lopat'a nu. 2. Cu lopat'a rânimu si scótemu gunoiulu afara, cu furc'a luamu fênu, paie, etc. 3. Lopat'a e totdéun'a mai murdara, furc'a nu. Pentru ce?

Nota: Curatieni'a nu se recomanda numai pentru sustinerea sanetatii ómenilor, ci si pentru a animalelor, de aceea in grajdiulu vaciloru inca trebuie se se tina câtu se póte de curatu.

B. Grajdiulu de cai.

a) Numirea obiectelor din elu.

Obiectele, care se afla in grajdiulu de vaci, totu cam acelea sunt si in grajdiulu de cai: nutretiu, esle, lopata, furca, gunoiu, etc. Afara de acestea mai vedemu in grajdiulu de cai si: tieseli, o perie, unu lampasiu (laterna), sié, hamuri, frâne, chingi, etc. (Va urmá).

Corespondinția.

Naseudu, in Iunie 1880.

Domnilor redactori! Ai avutu bunavoinția de a publică in Nr. 4 alu stimabilului DVóstre organu program'a obiectelor de discutat in adunarea primei filiale ale reuniunii „Mariane“ tinute in Rebrisió'ra la 17 Maiu a. c. Permeteti-mi deci a Ve face unu micu raportu asupra decursului acestei intruniri invetiatoresci.

Adunarea s'a tinutu sub presidiulu ordinariu alu directorului dela scól'a capitala din Naseudu, d. Cosm'a Anc'a, avendu de secretariu pre d. Iacobu Popu, invetiatoriu la scól'a elementara din Naseudu. De fația au fostu:

Membrii: Vasile Petri, prof. prep. emeritu, T. Rotariu, I. Popu, I. Jard'a si P. Tofanu, invetiatori la scól'a capitala din Naseudu, I. Cosm'a, inv. in Feldru, V. Tofanu, inv. in Neposu, V. Strugariu, inv. in Parv'a, Stef. Popu, parochu si V. Onig'a, inv. in Rebrisió'ra, G. Morariu, inv. in Salv'a, L. Onitiu, inv. in Hordou, I. Burcucelu, inv. in Bichigiu, I. Mironu si N. Pupeza, inv. in Telciu, P. Neamtii, inv. in Romuli, St. Pavelia, inv. in Runcu, G. Finegariu, inv. in Mititei, A. Bulbucu, inv. in Mocodu, P. Verticu si I. Maniu, preoti, M. Maniu si I. Draganu, inv. in Zagr'a, I. Fetii, inv. in Plaiu.

Ospeti: I. Schiopulu, candidatu de inv., S. Oprea, inv. si S. Popanu, teologu in Chius'a, N. Tofanu, cantoru in Neposu, ér' din Rebrisió'ra: I. Runcauu, primariu, G. Linulu, notariu, D. Popu, cancelistu c. r. em., St. Popu, crisnicu, I. Popu, cantoru, N. Moldovanu, cococariu, I. Linulu, S. Bohaiu, A. Baiesiu si T. Muresianu, economi.

Precum vedeti, domnilor redactori, participarea a fostu catu se póte mai viua si nu s'a restrinsu numai la statulu invetiatorescu. Inceputulu s'a facutu, cá tot-déun'a cu Dumnedieu, asistandu toti membrii presenți la serviciulu divin, celebratu de catra d. parochu localu, St. Popu; dupa aceea ne-amu transportatu in spatiós'a sala a scólei din Rebrisió'ra, destinata pentru tinerea adunarii. Sositi aici, d. presiedinte, deschidendu siedinti'a, impartasiesce, ca in urm'a programei esmise la 20 Aprile c. au intratu la presidiu urmatóarele elaborate:

La tem'a „Carabusiulu de Maiu“ tractatu practiculu din invetiamentulu intuitivu, au intratu elaborate dela V. Onig'a, P. Tofanu, V. Tofanu si I. Cosm'a.

La tem'a „Mesur'a patrata“, tractatu practiculu din computu, a sositu unu singuru elaboratu dela T. Rotariu.

La tem'a din religiune „Explicarea precauventarii din rugaciunea Domnului“, presidiulu comunica, ca nu a intratu nici unu elaboratu si astfelu s'a vediatu silitu a se adresá catra parochulu localu St. Popu, cá se se insarcíneze a tiné prelegerea acést'a.

Presidiulu, in contielegere cu biroulu reuniunii, a dispusu a se prelege: tem'a din religiune prin parochulu St. Popu, tem'a din invetiamentulu intuitivu prin invetiatoriulu localu V. Onig'a, si tem'a din computu prin T. Rotariu. Scolarii fiindu la indemana, prelegerile s'au tinu

intocmai, cu adaugerea, ca la dorinti'a mai multor membri, tem'a din invetiamentulu intuitivu a fostu predata si de catra membrulu P. Tofanu.

Acum se incepù lucrulu comisiunei critisatóre, carea mai antaiu se întregi provisoriu prin alegerea membrulu V. Petri, in loculu membrulu ordinariu I. Draganu, absentu din caus'a unui morbu greu. Statutele acestei reuniuni pretindu, cá critic'a se se faca in scrisu. Spre acestu scopu cerendu-se timpu mai indelungatu, siedinti'a se suspinde, pana candu comisiunea 'si va compune critic'a.

Redeschidendu-se siedinti'a, raportorulu comisiunei, d. Jard'a dá lectura criticei respective, carea se reduce la urmatóarele observari generale:

I. Relativu la prelegerea d-lui St. Popu din religiune:

1. D-lu Popu s'a abatutu dela tem'a programei, cáci in locu de a esplicá singuru numai precauventarea din rugaciunea Domnului, cum cerea program'a, elu s'a apucatu a esplicá „Tatalu nostru“ întregu, lucru imposibilu pentru o singura óra de propunere.

2. La propunere a dominatu form'a comunicativa, pre candu natur'a obiectulu ar' fi cerutu a se folosi form'a erotematica séu catechetica, variindu numai ici cólea, la impartasiri de nume séu date istorice, cu form'a comunicativa.

3. D-lu Popu n'a tinutu contu de gradulu de dezvoltare alu scolariloru, intrebuintiandu la propunere termini si frase, ce trecu preste orizontulu de intielegere alu copiiloru.

II. Relativu la prelegerea d-lui Onig'a din invetiamentulu intuitivu.

1. Poesi'a - rugaciune dela inceputulu prelegerei s'a recitatu cu o accentuare nefirésca, marcandu-se preste mesura versurile si rimele.

2. Pentru stadiulu scolariloru incepetori tractatulu a fostu prea specialu, pentru-ca s'a vorbitu pana si de cele mai mici parti dela corpulu carabusiului, pe candu in stadiulu acést'a ajunge a se considerá numai partile mai principale, cá astfelu copilulu se nu se confunde in multimea materialulu.

3. La tractare nu s'a consideratu momentele practice, ocupandu-se d-lu Onig'a prea multu cu partile corpulu, si prea puçinu cu vieti'a carabusiului.

4. Propunerea a fostu monotona si fora energia, de unde a resultatu tinut'a de totu pasiva a scolariloru.

5. Intrebarile d-lui Onig'a in mare parte au fostu neprecise, incatu scolarii numai dupa mai multe incercari infructuóse nimeriau respunsulu doritu.

6. Catu pentru limba, modulu de pronunciare alu d-lui Onig'a a fostu necorect, adeca cum pronuncia poporulu de rendu pe aici; deosebitu de acést'a scolarii erau tinuti a repetá in choru propositiuni lungi si neformulate inca.

7. La propunere, d-lu Onig'a nu avea o positiu fixa, ci se preambulá necurmatu pe din aintea scolariloru,

in contra regulorului pentru escitarea si consolidarea atentiunei.

Tóte observarile de sus au fostu ilustrate cu esemple din prelegerile respectiviloru domni.

III. *Relativu la propunerea d-lui P. Tofanu din acelasi obiectu* (a se vedé „Scól'a Romana“ Nr. 10!)

Propunerea d-lui Tofanu a fostu intru tóte superióra prnpunerei d-lui Onig'a, incatu comisiunea critisatóre nu i-a pututu face decátu o singura obiectiune, ca adeca pentru copiiu puçinu desvoltati din scól'a acést'a, d-sa, a vorprea iute.

IV. *Relativu la prelegerea d-lui Rotariu din computu* (a se vedé „Scól'a romana“ Nr. 8!).

Tractatulu d-lui Rotariu fiindu in deplina conformitate cu regulele metodice, comisiunea critisatóre nu a facutu asupra sa nici o observare.

Afacerile didactice odata terminate, conferinti'a a luat u actu de regulamentulu privitoriu la constituirea reuniuniloru invetiatoresci filiale, votatu de catra adunarea generala tinuta in Sangeorgiu la 4 si 5 Juniu 1879, si s'a decisu, cá fia care invetiatoriu se-si decopieze §§ 11 si 14 inca pana a nu se departá dela conferinti'a, ér' datele statistice prevediute in § 14 se se inainteze biroului reuniunei pana in 1-a Juniu a. c. Acesti paragrafi suna:

„§ 11. Temele pentru proxim'a adunare le statoroesce biroulu si le publica fia carui membru cu o luna dupa adunarea precedentá. Fia care membru are datorinti'a a prelucrá baremi un'a din temele escrise. Tem'a alésa spre prelucrare este a se comunicá biroului in terminu de 15 zile dela primirea escrierei, éra tem'a elaborata se va suscerne biroului celu puçinu cu 15 zile inainte de tienerea adunarii. Biroulu va desemná pre cei ce voru avé a tiené exercitiile practice, comunicandu acést'a inainte de inceperea adunarii.“

„§ 14. Cá obiectu alu adunarii filiale va fi si castigarea de informatiuni esacte despre starea scólorulu din comunele títóre de reuniune. Spre scopulu acést'a fia care invetiatoriu va aratá cu numerulu:

- Cati scolari suntu indatorati de a frecuentá scól'a? si adeca: cati copii si cate copile?
- Cati frecuentéza scól'a?
- Cati scolari si cate scolaritie seiu ceti si scrie?
- In ce stare se afla gradin'a de pomaritu? Numerulu pomiloru de totu soiulu.
- Cu ocasiunea adunarii dela inceputulu anulu scolasticu fia care invetiatoriu va referá: cati scolari forméza despartimentulu, care acumu in anulu acést'a au invetiatu scriso-cetitul, ér' la finele anulu, in cea din urma adunare va referá, ca in anulu scolasticu espi-ratu incatu s'a pututu ajunge la resultatu cu scriso-cetitul.“

Dupa ce d-lu P. Tofanu a recomandat u conmembriloru „Scól'a Romana“ spre partinire, si inca cu unu resultatu prea multiamitoriu, (prenumerandu-se indata 17 insi), conferinti'a decide, cá prosim'a intrunire se se tiená in Mocodu in lun'a lui Ianuariu 1881, remanendu cá diu'a se o statorésca biroulu.

In urma: banchetu, toaste etc. La revedere in Mocodu! Si pana atunci primiti Domniloru redactori, etc.

Negri.

Varietati.

(Scólele primare in Statele-Unite). Raportulu de curendu prezentatu de catra comisariulu insarcinatu cu directiunea biroului de educatiune, dlu John Eaton,

contine, cá tot-déun'a, insemnari, interesante asupra starei instructiunei primare a acestei tieri.

Din acestu raportu se vede, ce avéntu a luat u instructiunea primara in statele de nordu, de resariu si de apusu ale uniunei americane. Acolo sistemulu scolariu este intr'adeveru democraticu in sensulu, ca instructi'a se da gratuitu intregei tinerimi, fora distinctiune de religia. de nascere si de rasa. Scólele au resbatutu pâna in desiértulu celu departatu: in ori ce nóua colonia cas'a de scóla este prim'a necesitate; lânga acést'a guvernulu nationalu acórda tuturoru statelor u si tuturoru nóueloru teritoriiu milióne de agri de pamentu cá fondu pentru scóle, pentru cá aceste state si teritorii se 'si póta, vindiendu-le cu incetulu, acoperi cheltuietele lor u scolare.

Toti comisarii, cari supraveghiéza instructiunea si cari sunt tienuti a redigiá raporturile anuale, comisarii statelor, cá si cei a orasielor u si catunelor sunt numiti prin alegeri, si aceste alegeri, ce se renouiescu in fiacare anu, radica interesulu publicu pentru scóle.

Sistemulu de instructiune merge dela instructiile elementare pana la studiile inaltei gramatici, cu algebr'a, geometri'a, geografi'a, fisic'a, istori'a naturala, istori'a generala si speciala, etc.

In principu si legalu, instructiunea religiósá este, in urm'a separatiunei biserice de statu, si prin urmare a biserice de scóla, esclusa din scólele primare publice; cu tóte aceste in multe stabilimente, clas'a incepe prin lectur'a psalmiloru, ceea ce este in totulu admisu atátu de protestanti si evrei, cátu si de catolici.

Cifri'a populatiunei scolare este de 14¹/₂ milióne copii, din cari 9 milióne frecuentéza scólele publice si sunt in numeru de 259.296, din care 150.000 de secsu femeninu si 109.000 de secsu masculinu. Onorarile lor u sunt in terminu de mijlocu de 50 dolari (100 fl.) pe luna, pentru barbati, si de 40 dolari (80 fl.) pentru femei. In orasie onorariulu este mai mare; se radica la 150 dolari (300 fl.) pe luna pentru barbati, si 100 dolari (250 fl.) pentru femei. In districtulu Washingtonu, barbatiu primescu pana la 96 dolari (192 fl.) si fameile 71 dolari (142 fl.) pe luna. Este inca de consideratu punctulu acést'a: anume ca anulu scolariu nu dura de cátu nóue luni si ca in timpulu luniloru prea calde ale verei nu se tienu clase.

Bugetulu totalu alu institutoriloru scólorulu publice se radica la 48¹/₂ milióne dolari (97 milióne fl.). Venitululu totalu alu scólorulu publice consista din fondulu scolariu, de care noi am vorbitu mai sus, si din impositele scolare infintiate de catra state si comune. Donatiunile de pamenturi facute statelor u si tieriloru pentru fondurile lor u de scóle sunt pretiuite la 195 milióne de dolari (390 milióne fl.); dar' valórea acestoru pamenturi sporesce dupa mesur'a, cu care se intindu asiediarile de colonii; totu venitululu anume alu scólorulu publice este de 87 milióne dolari (174 milióne fl.). Cladirile pentru scóle, cu bibliotecele si mobilierulu lor u, sur: evaluate la 10 milióne dolari (280 milióne fl.), cheltuielile anuale ale acestoru scóla publice sunt de 80 milióne dolari (160 milióne fl.).

In statele de sud, instructi'a primara este cu multu mai puçinu desvalita, mai alesu prin ras'a négra. Se evaluéze acolo o populatiune scolara de 3¹/₂ milióne copii albi, dia cari numai 1,827,000 frecuentéza scólele. Cátu pentu Negri, dintr'unu milionu si jumetate de copii, nu sunt de cátu 570,000 cari mergu la scóla. Se adaugemu, ca intr'acést'a parte a statelor u-unite scólele nu sunt deschise de cátu trei luni pe anu.